

L'AVALUACIÓ EN LES ESCOLES DEL PRINCIPAT DURANT EL SEGLE XX

Joan Rosàs Reverté

INTRODUCCIÓ HISTÒRICA

L'escola i el mestre han estat tradicionalment a Catalunya, com en altres llocs, en el més absolut abandonament i precarietat. En el reajustament borbònic dels oficials del municipi de Barcelona trobem dins els "oficis mecànics i servils" els escombriaires, pesadors de llenya i carbó, pregoners, escuradors del llac i mestres de nens. Al final del segle passat Josep Feliu i Codina en una obreta titulada "Lo mestre de minyons" ens el presenta com un "home sol i pobre i endeutat i ranci i trist" que fa mesos que no cobra. Això sí, se'l considera com un redemptor dels pobles per la cultura, i en això la situació ha variat en respecte a la mentalitat anterior a la Il·lustració: ara el mestre és una peça fonamental dins la societat, però no cobra.

Amb els Il·lustrats la feina del mestre es fa realment important, i cal estar preparat per fer-ne. Pel que fa a les avaluacions no hi ha problemes perquè no calen pas exàmens per anar passant cursos elementals, ni hi ha sobre el tema una legislació general; són interessants en canvi les teories dels nostres Il·lustrats sobre els premis i els càstigs. Normalment refusen els severíssims càstigs corporals que s'utilitzaven en l'època perquè consideren que fan avorrir l'estudi; propugnen en canvi un sistema de premis i càstigs que motivin a l'alumne. Serien uns precursors dels sistemes d'estímul-resposta moderns.

Durant el segle XIX les moltes influències franceses ens porten també a la còpia del sistema escolar dels nostres veïns. És en aquest moment quan l'Estat decideix controlar l'ensenyament que fins ara havia estat en bona part en mans de l'Església, i ho fa de la forma més econòmica, que és concedint els títols que capaciten per a l'exercici de les professions. Això implica uns exàmens oficials per veure fins a quin punt l'escola no oficial ha preparat a l'alumne, i aquests exàmens s'han revestit de tota la solemnitat possible per tal de demostrar que és realment important la tasca de l'Estat en l'educació. Així arriba, a través de l'avaluació representada pels exàmens, la burocratització de l'escola.

Dins aquesta mateixa línia, a partir de l'any 1900, les escoles deixen de dependre dels Ajuntaments i passen a l'Estat. En aquests moments no hi ha a Barcelona ni un sol edifici construït per a servir d'escola pública, i s'aprofiten per a tal fi casalots ruïnosa i en condicions pèssimes. Els bons edificis escolars i els millors recursos didàctics estaven en mans de l'Església.

Històricament la burgesia neix del Liberalisme, i el liberalisme reconeix la igualtat de drets de tots els homes i per tant també al nen. Però al mateix temps el liberalisme demana la intervenció de l'Estat; per tant cal una escola pública, gratuïta i respectuosa amb el noi, és a dir un sistema escolar ben diferent del que predominava en aquells moments.

També la classe obrera busca la seva salvació en la cultura i comencen a créixer per tot arreu Ateneus obrers, Orfeons i d'altres Institucions que busquen un fi social a través de la cultura. Els obrers no poden arribar a l'escola religiosa i no es conformen amb l'estatal, per això intenten tirar endavant les seves pròpies escoles seguint dos corrents:

- El típicament obrer, amb l'escola de tipus anarquista. Ferrer i Guàrdia no accepta ni políticament ni pedagògicament l'escola liberal i funda la xarxa de "Escuelas Modernas" reunint els principis de l'escola nova i de l'anarquisme. Les circumstàncies que voltaren la Setmana Tràgica de l'any 1909 van acabar la "Escuela Moderna" i les seus defensors passaren a la militància anarquista o a l'escola Burgesa.
- El burgès, que defensa l'escola obligatòria i liberal. Portarà a terme la nostra revolució pedagògica. Seran unes escoles tan ben dotades com les de l'església però amb una mentalitat i uns mètodes diferents. Va ser Joan Bardina qui en va posar les bases. La Mancomunitat va recollir més tard aquests treballs i els va donar una estructura que va ser ben profitosa.

El Romanticisme va fer veure la necessitat d'una escola catalana, i en aquells moments aquesta escola només podia ser burgesa i liberal. L'època del Modernisme, atrevida i complicada, va posar les bases d'aquesta escola i la va refermar en la seva ideologia. Però foren els noucentistes els que feren que aquesta escola arribés on va arribar. Ells, amb el seu lema "La feina ben feta" van donar a l'escola catalana el rigor i la serietat científica que li calia a tot aquell moviment arravatat del Modernisme. És clar que els homes eren moltes vegades els mateixos, perquè eren molt pocs anys els que separaven un moviment de l'altre, però la mentalitat anava avançant amb l'època.

Els Ajuntaments no podien fer escoles perquè com hem dit aquestes havien passat a mans de l'estat. Per això Manuel Ainaud des de l'Ajuntament de Barcelona, es va inventar unes "escoles especials" per a nens que necessitaven aire lliure, i que donat l'índex d'afeccions tuberculoses de l'època, eren el 90% dels de la ciutat. L'any 1914 ja s'aplicava a aquestes escoles el mètode Montessori i van adoptar els 30 punts de l'Escola Nova. Amb l'arribada de la Dictadura aquestes escoles ja eren ben arrelades i van poder parar el cop. Van haver de dissimular moltes de les seves activitats, però van tenir el temps necessari per a preparar-se tècnicament, sense les precipitacions a que hagués portat una evolució continuada de totes les escoles de Catalunya cap el terreny de l'Escola Nova. De l'any 1923 al 1931 es portaren a terme moltes experiències i es formaren noves generacions de mestres gràcies al fruit madurat de les escoles de l'època de la Mancomunitat.

La República prendrà tot aquest treball i impulsant-lo amb tots els mitjans crearà a Barcelona els millors grups escolars d'Europa, que arribaran a superar de molt les escoles religioses. L'Institut-Escola, centre experimental de formació del professorat, va reunir els millors mestres i els millors alumnes de la ciutat, essent les

famílies privilegiades les que maldaven per intruduir-hi els seus fills. De fet la burgesia es negava a renunciar a un sistema escolar que havia creat ella mateixa després de molts anys de treball. Amb la guerra va ser la Generalitat la que va mantenir aquesta tasca. Les teories de l'Escola Nova es van escampar per totes les escoles de Catalunya, però ni el CENU ni la Generalitat van poder fer res per a mantenir l'altíssim nivell de l'escola catalana, que ja no es va recuperar mai més.

A partir de l'any 39 totes les escoles públiques van passar a formar part, directament o indirectament, de les "Escuelas Nacionales" i van començar a arribar tongades de mestres no catalans. Moltes vegades aquests mestres havien rebut el seu títol gràcies a mèrits de guerra, i tot plegat va acabar amb el nostre sistema escolar. I va haver però mestres de les antigues escoles que van aconseguir passar les depuracions i van mantenir, encara que de forma molt diluïda, l'esperit de l'escola catalana.

Malauradament en aquests moments s'han jubilat els darrers mestres que quedaven de les generacions d'abans del 39, i aquest és un punt que cal fer-hi atenció. Deu anys endarrera s'hagués pogut recuperar molt del treball i de la tradició escolar de Catalunya; ara tot això ha passat a la història de la nostra educació, i en gran part caldrà començar de nou. Potser arribarem a tenir aviat unes institucions escolars semblants a les dels anys 30. Però per assolir el nivell intel·lectual i l'esperit d'investigació d'aquelles escoles encara ens caldrà molt de temps.

TEORIES D'AVALUACIÓ

Tota la renovació pedagògica catalana va portar l'arribada d'autors i material de l'estranger, i això féu que es divulgessin per Catalunya les principals teories modernes sobre l'avaluació. Per altra banda l'Ajuntament i la Generalitat subvencionaren viatges d'estudi a l'estranger a mestres preparats.

Fins l'any 1930 l'avaluació creix a l'ombra de la psicologia experimental. A partir d'aquest moment es creen uns mètodes d'avaluació que giren entorn del sistema educatiu i no de la psicologia gràcies a l'obra d'Eurich, Tyler i Wrighstone que impulsen l'avaluació d'actituds, hàbits, interessos i adaptació social. L'any 1930 Haggerty havia publicat el seu inventari d'apreciació (Rating Schedules). El 1933 Dewey publica el "How We Think" (comensem nosaltres). També són d'aquesta època "manual de Pedagogia" de Lay i el "Compendi de pedagogia experimental" de Meumann, que tracten seriosament els problemes de l'avaluació.

Tyler publica també "Llista de comprovació de les reaccions dels alumnes en mirar un objecte al microscopi" amb uns sistemes molt pròxims als dels investigadors de la pedagogia catalana.

A Catalunya la "Revista de Psicologia i Pedagogia" publicada per l'Institut Psicotècnic de la Generalitat i pel Seminari de Pedagogia de la Universitat havia publicat inclús treballs sobre l'avaluació biològica de la capacitat de treball, en els que hi havien col·laborat E. Mira i R. Casanoves, de la mateixa manera que investigacions efectuades en col·laboració amb universitats estrangeres tal com l'estudi diferenciant els trastorns de la paraula i l'estadística dels nens de parla defectuosa en els grups escolars de Barcelona, en el que va col·laborar-hi la Universitat de Heidelberg.

Es portà a terme una sèrie inacabable d'investigacions tan serioses en el camp de l'avaluació que des de Barcelona es feren trontollar les més sòlides teories pedagògiques del moment. Però fou l'Alexandre Galí amb la seva obra «La Mesura objectiva del treball escolar» publicada, avançant-se a tothom, l'any 1928 qui va estructurar i coordinar els elements estadístics necessaris per aconseguir una avaluació escolar natural, lògica i assequible.

Gràcies a una tasca científica escrupulosa Galí va introduir la consciència tècnica en l'escola. Només la confirmació tècnica i la valoració quantitativa donen validesa al diagnòstic i al tractament pedagògic. Per això cal aconseguir una objectivitat en la mesura del treball escolar gràcies a una llei d'unitat. Però Galí no adapta, com els altres, l'escola als sistemes de mesura, sinó que adapta aquests a l'escola de tal forma que quan es mesura el rendiment educatiu l'objectiu no és un treball de mesura sinó un treball d'educació. Busca una tècnica exacta però senzilla de mesurar unida a un sistema eficaç i ràpid de registrar i valorar les medicions obtingudes.

L'obra de Galí no tan sols es difongué per Catalunya sinó que arribà a explicar-se i assajar-se en diverses escoles universitàries d'Europa.

Sobre l'obra de Galí no tan sols s'avaluaren els alumnes de les nostres escoles sinó que s'hi desenvoluparen diversos treballs científics, com el de Ramon Torroja publicat l'any 1937 i titulat "La Mesura del Treball Escolar i la Classificació dels Alumnes".

Tots aquests treballs d'investigació anaren acompanyats d'uns mitjans eficaços d'informació per als mestres escampats arreu de Catalunya. La revista del Consell de Pedagogia de la Generalitat arribava cada 3 mesos a tots els mestres catalans i tractava ben sovint de temes de valoració del rendiment dels alumnes. També tenia gran difusió la "Revista de Psicologia i Pedagogia" i els mestres feien tot el que podien per no quedar isolats en els llogarrets. Les escoles d'estiu i més tard el CENU feren tot el que va estar en les seves mans per posar al dia els nostres mestres.

Després de la guerra del 36-39 es va considerar que la investigació pedagògica anterior portada a terme per homes relacionats amb la "Institución Libre de Enseñanza" o amb el món cultural català, havia estat nefasta. Aquests investigadors van haver de buscar-se feina en les escoles de l'església o en llocs diversos, però sempre restaren apartats del treball pedagògic científic. Tímidament es va tornar a investigar en el camp de l'educació ara però el resultat va restar ben allunyat del món real de l'escola. Mentrestant la investigació seguia avançant a l'estranger i avui els temes relacionats amb el diagnòstic pedagògic, superació de l'avaluació, estan molt elaborats.

Brueckner i Bond distingeixen en aquest camp tres problemes:

- Apreciació del progrés del noi cap a metes estables.
- Identificació dels factors que interfereixen el desenvolupament òptim.
- Adaptació de l'ensenyament a les necessitats del noi.

Altres teories han arribat a elaboracions científiques semblants, però a Catalunya la investigació en l'aspecte educatiu, i en tants d'altres, es va aturar l'any 36 i de llavors ençà ens hem dedicat a anar oblidant el que aleshores se sabia.

En el moment actual la investigació és mínima. Investigar vol una dedicació i un temps i el professor no hi arriba. L'escola catalana va ser una escola admirada perquè disposava d'una base científica aconseguida a força de molts anys de treball, i si volem recuperar la nostra escola hauríem de començar a pensar en recuperar la nostra investigació pedagògica.

LEGISLACIÓ SOBRE AVALUACIONS

Ja hem dit com a Espanya l'escola es va ressentir del model francès i això va portar a un excés de legislació sobre exàmens.

Ja el R.D. del 10.5.1901 estatuïa exàmens d'ingrés a cada grau, exàmens d'assignatures o cursos i revàlides de batxiller, llicenciat i doctor. Aquests exàmens tenien uns exercicis escrits, orals i pràctics. Els pràctics consistien en resolució de problemes i en treballs manuals.

Les qualificacions eren d'excel·lent o "sobresaliente", notable, aprovat i suspens. El número de "sobresalientes" no podia excedir en un 5% el dels alumnes. Els que suspensien pel Juny, pel setembre només podien tenir un aprovat o un suspens. Un número determinat de suspensos exclouïa de l'escola. Pels «sobresalientes» es preveïen matrícules gratuïtes o d'honor. Examinava el catedràtic l'assignatura, i el Director hi podia assistir.

Segons la R.O. del 20.12.1900 els tribunals havien de fer l'acta per duplicat i després lliurar als alumnes la papereta amb la qualificació.

El sistema arribà a tal punt de burocratització que a una consulta feta a l'any 1907 sobre com examinar els cecs es respon que se'ls permeti escriure els exàmens en el seu mètode i que el tribunal cridi una persona de la "escuela de sordo-mudos" perquè ho interpreti. Els que no sàpiguen escriure han de fer una exposició oral d'un tema tret per sort, però el tribunal només en pot dir el títol i restar en silenci fins el final de l'exposició.

L'exàmen arribarà a adquirir tal importància que és en aquest moment quan els tribunals prenen definitivament com a objectiu de l'estudi l'aprovat dels exàmens. La R.O. del 29.7.1917 permet que els que aprovin totes les assignatures pel juny puguin examinar-se lliures del curs següent pel setembre, i així avançar més ràpidament.

Pel R.D. del 22.7.1922 ens assabentem que al Ministeri coneixen els nous corrents pedagògics sobre avaluació. S'organitzen per aquest Decret uns cursos complementaris i gratuïts, de forma experimental (por vía de ensayo) per a escoles nacionals i d'arts i oficis i indústria. Els alumnes promocionaran de grau en grau quan els mestres ho considerin pertinent, però sense exàmens en èpoques determinades i al final dels estudis. Finalment es concedirà als alumnes un certificat de suficiència.

A més l'article 19 ens diu «quedan prohibidos los castigos. El alumno que por su propio juicio y por las reflexiones de sus maestros no tenga conciencia de sus deberes y responsabilidades será privado de asistir a las clases temporalmente primero, y después definitivamente si, admitido de nuevo, reincide en su anterior conducta».

Tot plegat no va ser res. Aplicat només de forma experimental, i en uns cursos complementaris i gratuïts es veia des del primer dia que sinó es feien exàmens no era pas per convenciment de la inutilitat de l'exàmen sinó perquè estaven convençuts que el que era inútil eren els cursets complementaris i gratuïts. No costava res de quedar bé amb l'escola nova quan es tractava d'uns cursets poc seriosos.

Pel juliol de 1931, tot just instaurada la República va semblar que el govern s'havia fet conscient dels anacronismes que presentava la nostra legislació pel que feia a l'avaluació escolar, perquè va suprimir la qualificació de suspens, que es deixà en blanc. Es va mantenir el «sobresaliente» el notable i l'aprovat, i en el fons tot el sistema d'avaluacions va seguir igual.

La Generalitat no va legislar mai directament sobre el camp de l'avaluació, i legalment Catalunya es regia pel sistema de l'Estat espanyol, però amb tot es pot veure que mentre per una banda es mantenien els exàmens d'una forma oficial, per l'altra la legislació es preocupava cada vegada més de la preparació real de les persones que havien d'exercir una professió.

Quan el 15 de febrer de 1932 el Butlletí Oficial de la Generalitat publica un concurs oposició per a 8 places de professors de català demana que es presentin documents acreditatius de la seva formació professional i del seu coneixement de català i "en cas que de la documentació aportada no se'n desprenguessin elements de judici suficient, els concursants seran sotmesos a proves acreditadores del seu coneixement de la llengua catalana". Va ser nomenat un tribunal per fallar el concurs.

A partir d'ara ja no es parlarà tant de passar proves com "d'acreditar la suficiència de l'alumne" i la legislació deixarà això en mans dels professor o de l'escola.

Quan el 3 d'agost del 1934 es nomena el "tribunal permanent d'exàmens de català" en formen part l'Alexandre Galí i l'Artur Martorell. Podem pensar que donada la consciència d'aquests pedagogs en temes d'avaluació els exàmens de català havien d'ésser racionals com a mínim.

Un altre Decret de la Generalitat del 15.5.36 estableix un curs preparatori per a l'ingrés a l'escola superior d'Agricultura al·legant entre altres motius que ara no s'haurà de judicar la capacitat dels aspirants per un examen d'ingrés sinó que el claustre podrà controlar els assistents al curs.

Mig any després de començada la guerra, el 28 de gener del 1937, i gràcies al CENU "es creat el Politècnic d'adaptació, que tindrà al seu càrrec l'organització dels estudis bàsics per a l'accés a l'ensenyament professional i superior dels obrers i treballadors en general, mitjançant un pla intensiu i un horari compatible amb la jornada normal de treball...". Era un intent de racionalitzar l'accés als estudis, suprimint proves i exàmens, sense baixar el nivell. A partir d'aquest moment i durant dos anys anirem trobant decrets en aquest mateix sentit, però moltes vegades són deguts més a les circumstàncies que a la realitat, i de totes formes ja era massa tard.

La legislació de la Generalitat havia impel·lit els educadors cap a l'Escola Nova i, malgrat tota la legislació sempre tendeix a la burocràcia, els havia deixat les mans prou lliures a l'hora d'avaluar. Era l'única manera de que es conservés l'esperit de l'Escola Nova.

L'any 1939 Catalunya es va reintegrar totalment a la legislació espanyola altra vegada. Immediatament es van reinstaurar els exàmens de juny i setembre, les proves orals i escrites, les revàlides i els tribunals. Fou curiosa la facultat concedida als directors dels centres de suspendre als alumnes per motius polítics. S'havia perdut el concepte d'avaluació, aconseguit després de tants esforços científics; tota l'escola havia d'adaptar-se a un règim polític malgrat els avenços de la pedagogia experimental fora del nostre país.

El final dels anys 60 ens va portar els tecnòcrates. Més o menys assèptics políticament aquests homes intentaren portar a terme una legislació tècnicament correcta i així va sorgir la "Ley de educació" del nostre ministre Villar Palasí que venia a posar ordre en el camp de la legislació educativa. No s'havia atacat el tema tant de front des de la "ley Moyano" i necessàriament la nova llei no podia ser perfecta, però sí fou molt interessant.

Pel que toca a l'avaluació feia substituir el tristíssim "libro de escolaridad" per un sistema molt més racional que preveia la formació, la instrucció, la capacitat per a un posterior aprenentatge, dades i observacions sobre el nivell mental, aficions, personalitat, ambient i circumstàncies de l'alumne. El fi de l'avaluació és l'educació i l'orientació del noi.

Tota una sèrie de decrets han vingut a regular, i per tant a retallar aquesta Llei. No han sabut estar-se de controlar les avaluacions, com se'n sabé estar la Generalitat, i això ha fet que no s'hagi pogut treure de la llei d'educació tot el profit que podia esperar-se'n. Però això ja no és història.

L'AVALUACIÓ I L'ESCOLA

A començaments d'aquest segle quan s'acabava el curs solia presentar-se el diputat del districte a l'escola. L'acompanyaven el Sr. Alcalde, el Sr. Rector i un parell de senyors més. Davant d'aquest tribunal i dels pares dels nois el mestre feia preguntes als xicots, que solien acabar el curs coronats amb corones de llaurer de paper d'estrassa retallat. Fer entrar el mestre acostumat a aquest sistema dins la burocràcia de les qualificacions hagués sigut difícil si no hagués estat per algunes raons sòlides:

- el mestre es recobria amb el mantell de la imparcialitat lliurant-se a les pressions dels pares.
- els pares demanaven els certificats a l'Estat demostrant que el noi sabia prou per entrar a l'Institut.
- les ordres religioses dedicades a l'ensenyament eren expulsades de França i arribaven aquí amb la llarga tradició dels exàmens francesos i amb el prestigi que els donaven els seus col·legis per a la burgesia.

Tot plegat va ajudar al mestre a marxar amb el nou engranatge administratiu. Cal suposar que quan les escoles experimentals i moltes de les municipals de Barcelona començaren a aplicar mètodes moderns (Montessori, Decroly, etc.) els sistemes d'avaluació s'adaptarien als programes i mètodes d'ensenyament. Aquest exemple i les crides en el mateix sentit que es feien des de la revista del "Consell de Pedagogia" i des de l'Escola d'estiu ens fa creure que hi va haver mestres que van anar més enllà del que la Llei els marcava en les tasques d'avaluació dels nois.

Però encara l'any 1934 J. Comes es queixava de que si el control dels exàmens havia estat substituït per les "Exposicions escolars" en realitat això no era més que una ficció, ja que es canviaven els noms però es mantenien el sistema d'avaluar.

Sabem que l'obra de Galí va tenir la seva influència i que algunes escoles de Barcelona van aplicar el seu mètode per determinar nivells d'instrucció, d'una forma periòdica. Però malgrat els treballs en el camp de la pedagogia experimental hem de creure que es va mantenir molt dins les escoles el sistema tradicional.

Així no va ser difícil la readaptació al vell sistema imposat els anys de la post-guerra. Calia només omplir al final de curs amb una dotzena de números i un parell de signatures la "cartilla de escolaridad". No es tractava d'informar-se i d'informar sobre la situació de l'Alumne per veure quines possibilitats s'obrien, sinó de fer constar que el noi havia superat els exàmens del curs. Altra vegada es retornava a la carrera d'obstacles.

Quan amb la nova Llei d'Educació es disposa una avaluació més racional, els mestres, acostumats a la comoditat anterior, segueixen avaluant amb el sistema anterior, donant puntuacions de 0 a 10 i adaptant-les a la nova nomenclatura. La desaparició de les escoles dels mestres anteriors a l'any 36 fa que ens falli un puntal sobre el que Catalunya s'hi hagués pogut estructurar el nou sistema d'avaluacions.

Amb tot ja hi ha escoles que intenten aplicar mètodes d'avaluació més vàlids i amb unes finalitats més lògiques. Caldria però fonamentar aquests mètodes sobre la Pedagogia Experimental. Tenim per fer-ho un instrument del que mai s'havia disposat: la cibernetica. Tenim també una situació social i política favorable. Ens cal però veure en l'escola catalana una reivindicació no tan política com científica.